

LEGITIMNOST IN UČINKOVITOST DRŽAVLJANSKIH POBUD**

Povzetek. Z vzponom spletnih peticij so državljani dobili novo orodje, ki jim omogoča lažje zbiranje podpisov in s tem domnevno lažje sodelovanje v procesu demokratičnih odločitev. Vendar pa sta legitimnost in učinkovitost spletnih državljanskih pobud predvsem odvisni od družbenih in političnih kontekstov, v katere je njihova uporaba umeščena. Pričujoč članek preko podrobne analize primera spletne peticije, ki so jo leta 2006 s pomočjo tednika Mladina izvedle slovenske civilne iniciative, analizira možnosti demokratizacije s pomočjo novih medijev. Posebna pozornost je posvečena vprašanju legitimnosti in uspešnosti analiziranega primera. S pomočjo poglobljenih intervjujev predstavnikov civilnih iniciativ, ankete med podpisniki Peticije proti gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu, analize medijskega poročanja in analize uradnih dokumentov je prikazana kompleksnost družbenih procesov, v katere je umeščena uporaba novih medijev v namen mobiliziranja državljanov in določanja medijske ter politične agende.

Ključni pojmi: Ključne besede: peticije, spletna mobilizacija, javni protesti, okolje, javna razprava

Peticije kot »modularna« oblika izražanja volje državljanov

Med vsemi zaželenimi in nezaželenimi elektronskimi sporočili, ki nas vsak dan čakajo v našem elektronskem poštnem nabiralniku, so vedno pogostejša tudi raznovrstna sporočila z družbenokritično noto, katerih osnovni cilj je informirati in politično mobilizirati čim večje število ljudi. Še posebej pogosti so postali pozivi k elektronskim peticijam. Pravica do peticije je v Republiki Sloveniji ustavna pravica zagotavljanja svobode govora, zapisana v 45. členu slovenske ustave: »Vsak državljan ima pravico do vlaganja peticij in drugih pobud splošnega pomena« (Uradni list RS, št. 33, december 1991: 1373). Peticije so že dolgo elementaren del demokratičnega procesa.

* Asistentka Maja Turnšek Hančič, mlada raziskovalka na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani, dr. Tanja Oblak Črnič, izredna profesorica na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Pregledni znanstveni članek.

V 18. stoletju so postale množično popularne, pri čemer je najznamenitejša uporaba peticije med kampanjo proti suženjstvu (Tarrow, 1994: 41). Tarrow (1994: 41) jih opisuje kot »modularne« oblike izražanja volje državljanov, saj so čez stoletja uporabe postale prepoznane kot legitimen način demokratičnega izražanja tako pri državljanih kot pri oblasteh. O razširjenosti in uveljavljenosti peticije kot orodja za vključevanje navadnih državljanov v procese odločanja, priča tudi dejstvo, da je vprašanje »Ali ste v zadnjem letu podpisali kakšno peticijo?« skoraj nujen indikator merjenja politične participacije v zahodnih demokracijah. Delež anketirancev v Sloveniji, ki so že kdaj podpisali peticijo, se po podatkih World Value Survey (Tabela 1) giblje okrog 30%. Podoben delež je takih, ki nimajo zadržkov do podpisovanja peticij.

Tabela 1: *WORLD VALUE SURVEY – REZULTATI ODGOVOROV MED SLOVENSKIMI ANKETIRANCI NA VPRAŠANJE O PODPISU PETICIJE GLEDE NA LETO*

	1992	1995	1999	2005
Sem že podpisal/a.	27,6%	18,8%	32,4%	30,8%
Je možno, da bi podpisal/a.	33,7%	47,6%	43,5%	35,4%
Ne bi nikoli podpisal/a.	38,7%	33,6%	24,0%	33,4%
	N=1035	N=1007	N=1006	N=1035

* Podatki, pridobljeni na spletni strani: <http://www.worldvaluessurvey.org/> (22. 10. 2009).

Zbiranje podpisov je do nedavnega predstavljalo precejšen organizacijski zalogaj: zbiratelji so potrebovali najprej primeren, dovolj pretočen javni prostor in hkrati tudi dovolj veliko število ljudi, ki so angažirali znance in ljudi na ulici k podpisovanju. S spletnimi peticijami naj bi bile te omejitve premagane. Spletne peticije kot možnost državljanske pobude obstajajo na internetu že več kot desetletje. Sprva so bile del spletnih strani ali pa so bile v obliki verižnih pisem, h katerim je oseba dodala svoje ime in jih po elektronski pošti poslala dalje svojim znancem. Dandanes so tudi spletne peticije doživele tako imenovano »splet 2.0 fazo«: organizacija svoje lastne spletne peticije je namreč možna preko brezplačnih ponudnikov, brez znanja programskega jezika in brez problemov podvajanja imen ali izgube nadzora nad podpisovanjem (kar sta bili ključni pomanjkljivosti verižnih elektronskih peticij). Vendar pa bi (preveč) optimistične napovedi o spletnih peticijah in njihovem potencialu opolnomočenja državljanov pozabile na kompleksnost družbenega konteksta, ki vpliva na uspešnost državljanskih pobud na spletu. Primer spletne *Peticije proti gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu* (v nadaljevanju *Peticija*) je eden izmed redkih primerov v

slovenskem prostoru, kjer je predstavnikom civilnih iniciativ uspelo v zelo kratkem času zbrati izredno veliko število podpisov. Razloge za tak uspeh pa moramo iskati predvsem izven tehnologije: v sami naravi problema in povezavi organizatorjev s tednikom *Mladina*. *Peticija* je bila izbrana kot študija primera, na kateri je možno pokazati kompleksnost odnosa med legitimostjo in učinkovitostjo državljskih pobud. Pri tem se ukvarja z vprašanji množične mobilizacije državljanov, medijske vloge v javni razpravi, odnosa med javnostjo in državo ter ne nazadnje vprašanja reševanja javnih problemov, ki presegajo državne meje in kličejo po mednarodnih javnostih.

V namen analize primera *Peticije* sem uporabila poglobljene intervjuje s predstavniki organizatorjev *Peticije* in tednika *Mladina*, ankete med podpisniki *Peticije*, analizo medijskega poročanja o problematiki načrtovane gradnje plinskih terminalov in analizo uradnih dokumentov: stenografskih zapisov sej in uradnih izjav Državnega zbora RS ter pristojnih odborov in komisij.

Peticija proti gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu

15. februarja 2006 je italijanska družba Friulia (v kateri ima večinski delež dežela Furlanija – Julijska krajina) podpisala sporazum z družbo Terminal Alpi Adriatico (ki je last španske multinacionalke Endesa Europa) o načrtovani gradnji terminalov za sprejemanje in uplinjevanje tekočega plina v Tržaškem zalivu (*Mladina*, 20. 3. 2006¹). Sporazum je sprožil val ogorčenja najprej na italijanski strani med ribiči in nevladnimi organizacijami, kmalu pa je zajel tudi slovenske medije in okoljevarstvene ter lokalne civilne organizacije. Marca 2006 so slovenski mediji poročali predvsem o možnih negativnih posledicah gradnje plinskih terminalov v Tržaškem zalivu, ki da ne bodo prizadele samo italijanske, temveč tudi slovensko stran.

V Sloveniji so bili vedno glasnejši pozivi, da mora Italija pri tovrstni gradnji upoštevati potencialni čezmejni vpliv načrtovanih plinskih terminalov. 10. marca 2006 sta se na temo plinskih terminalov sestala slovenski okoljski minister Janez Podobnik in italijanski veleposlanik v Ljubljani Daniele Verga, pri čemer je veleposlanik slovenskemu ministru pojasnil:

Da gre šele za idejo. Če bo projekt na lokalni in regionalni ravni ocenjen kot primeren za nadaljnjo obravnavo, bo Slovenija v skladu s konvencijo o presoji čezmejnih vplivov in pravnim redom EU vključena v presojo vpliva na okolje (Delo, 11. 3. 2006, Protest proti plinskemu terminalu).

¹ Dostopno preko http://www.mladina.si/tehdnik/200612/clanek/slo-plinski_terminal-poljanka_dolhar.

27. marca 2008 se je slovenski zunanji minister Dimitrij Rupel sestal s predsednikom Furlanije – Julijske krajine Riccardom Illyem, ki je zagotavljal, da skoraj ne bo negativnih vplivov terminalov na okolje in da bo Slovenija vključena v odločanje o gradnji terminalov. V tem času so slovenske nevladne okoljevarstvene organizacije organizirale več dogodkov in protestov proti načrtovani gradnji terminalov. Izmed teh je bila najpomembnejša konferenca, ki jo je 30. marca 2006 organiziral Koordinacijski odbor za čisto okolje in civilne iniciative slovenske Istre.

Udeležili so se je predstavniki vsaj 30 različnih gibanj, civilnih iniciativ, nevladnih in naravovarstvenih organizacij, nekaterih političnih strank, tudi dva senatorja iz italijanskega parlamenta, Breda Pečan kot edina slovenska poslanka in predstavniki treh ali štirih ministrstev (Delo, 31. 3. 2006).

Zahteve, ki jih je na konferenci pripravil Koordinacijski odbor za čisto okolje in civilne iniciative slovenske Istre, so bile osnova za sestavo vsebine spletne *Peticije proti načrtovani gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu*², katero so kmalu po konferenci organizirali skupaj s tednikom *Mladina*.

Zahtevali so: (a) takojšnjo ustavitev postopkov načrtovanja gradnje obeh plinskih terminalov; (b) izvedbo znanstvene presoje vplivov na okolje, katere nosilec naj bo mešana (italijansko-slovenska) neodvisna in kvalificirana ustanova; (c) vzpostavitev sistema učinkovitega vzajemnega obveščanja o posegih na okolje in o stanju okolja; (d) začetek meddržavnega sodelovanja na področju energetske politike, trajnostnega razvoja, varovanja morja, ribištva in turizma; (e) ustanovitev stalnega omizja civilnih, okoljevarstvenih, znanstvenih in drugih subjektov v prid trajnostnemu razvoju severnojadranske regije.

S pomočjo spletnega tednika *Mladina* so te zahteve preoblikovali v spletno peticijo, ki so jo 11. aprila 2006 objavili na spletni strani tednika *Mladine*. V manj kot štirinajstih dneh jim je uspelo zbrati več kot 30.000 različnih podpisov *Peticije*. Prvotni razlog za sodelovanje civilnih iniciativ s tednikom *Mladina* je verjetno nizka stopnja organizacijske povezave med vsemi organizacijami, krajevnimi skupnostmi in ekološkimi institucijami, katere so sodelovale v procesu. Večina teh institucij tudi ni imela svojega lastnega spletnega mesta. Lahko bi rekli, da je šlo prej za gibanje, kjer so se predvsem različne osebe iz različnih organizacij povezale med seboj v skupni cilj, ni se pa razvila neka osrednja dominantna organizacija, ki bi sama

² http://www.mladina.si/mladina_plus/peticije/peticija_proti_gradnji_plinskih_terminalov_v_trzaskem_zalivu/1/

koordinirala in vodila celotno kampanjo proti gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu in tako tudi poskrbela za enotno spletno stran. Pri organizaciji spletne *Peticije* so organizatorji potrebovali pomoč, ki so jo dobili pri tedniku *Mladina*. Sodelovanje civilnih iniciativ in množičnega medija je imelo pomembne posledice za nadaljnji razvoj spletne peticije. Tednik *Mladina* ne samo, da je omogočil dejansko tehnično postavitve spletne peticije, kar je še pomembnejše, civilnim iniciativam je omogočil dostop do svojih bralcev in peticijo podprl s svojo kredibilnostjo.

Kratek čas pred *Peticijo* je *Mladina* na svoji spletni strani organizirala zbiranje podpisov proti vojaški paradi³, ki ga je uredništvo *Mladine* zaključilo z besedami:

Predsednik odbora Aleksander Zorn je povedal, da so se za odpoved parade odločili zaradi nasprotovanja državljanov in državljanek, ob tem je navedel tudi, da so veliko vlogo odigrali številni podpisniki in podpisnice Mladinine peticije (<http://parada.mladina.si/>, 11. 8. 2006).

Mladina je tako imela za sabo že pozitivno izkušnjo z organiziranjem spletne peticije. V letu 2006 in začetku 2007 so organizirali še dve dodatni spletni peticiji, nato pa je *Mladina* opustila poskuse vplivanja na politične odločitve s pomočjo organizacije spletnih peticij. Zbiranje podpisov je tednik *Mladina* oddaljilo od »mediativne« normativne predstave o novinarstvu (Splichal, 2000), za katero je značilna predstava o vlogi množičnih medijev kot zgolj nevtralnih popisovalcev resnice in z njo »ideologija objektivizma«, ki naj bi bila značilna za slovensko novinarstvo po osamosvojitvi (Luthar, 2004: 665–666). Z aktivno vlogo pri organizaciji *Peticije* se je tednik *Mladina* približal idejam komunitarističnega novinarstva (Poler Kovačič, 2003), ki se je v devetdesetih pričelo v ZDA kot upor proti mitu objektivnosti in želja po čim bolj aktivni vlogi novinarjev v javnem življenju državljanov (Glasser, 1999; Rosen, 1999). Ideja komunitarističnega novinarstva kot nove »usmeritve k bralcem« (Ruusunoksa, 2006: 89) je bila obujena med drugim tudi zaradi zmanjšanih naklad in je bila eden izmed poskusov ponovnega približanja novinarstva bralcem (Hardt, 1999). V okviru komunitarističnega novinarstva so mediji preizkusili različne eksperimente, s katerimi so želeli pomagati državljanom pri vključevanju v javno življenje, od javnih razprav in srečanj meščanov, ki so jih organizirale medijske hiše (Ruusunoksa, 2006; Chaffe & McDevitt, 1999), pa vse do medijsko vodenih kampanj pritiska na oblast (Wahl Jorgensen, 2005).

Kot ugotavlja Wahl Jorgensonova (2005), so v Veliki Britaniji medijske kampanje vplivanja na oblasti del medijskega vsakdana predvsem lokalnih

³ Dostopno preko <http://parada.mladina.si/>, avgust 2006.

in regionalnih časopisov. Po Wahl Jorgensonovi (2005) se mediji poslužujejo kampanj, kadar zaznajo veliko javno podporo določeni strani v nekem problemu in hkrati zaznajo, da je mnenje javnosti v nasprotju z mnenjem političnih oblasti – v teh primerih mediji zavzamejo položaj glasnika javnega interesa, ki se v imenu ljudstva zoperstavi oblasti. Podobno lahko sklenemo za sodelovanje *Mladine* pri organizaciji *Peticije*. Zahteve, podane v *Peticiji*, predstavljajo poenotena mnenja civilnih iniciativ, strokovnjakov in navadnih državljanov o ekološki spornosti načrtovanih plinskih terminalov v Tržaškem zalivu. Hkrati so zahteve kritika delovanja oblasti, kar je v skladu s samopercepcijo medijev kot nadzornikov oblasti. S to akcijo je *Mladina* ostala družbeno angažiran tisk, ki ne samo da poroča o vladni politiki, temveč skuša tudi aktivno vplivati nanjo, kar je v skladu z družbeno-angažirano politiko, katera je značilna za *Mladino* že vsaj vse od osemdesetih let prejšnjega stoletja.

Javna razprava o načrtovani gradnji plinskih terminalov je v kratkem času zajela veliko število različnih akterjev, ki so na različne načine želeli opozoriti na problematiko. Razpravi se je npr. pridružil tedanji predsednik države dr. Janez Drnovšek, ki je v javnem pismu pozval predsednika vlade Janeza Janšo, naj posveti večjo pozornost problematiki, in kritiziral slovenske organe, da se niso pravočasno ter na ustrezen način odzvali na pobudo o javni razpravi. Civilna družba Slovenije je za mejo v Istri zahtevala odstop zunanjega ministra Dimitrija Rupla zaradi »ponovne nepokončnosti in neodločnosti slovenskega zunanjega ministrstva pri zaščiti slovenskih interesov v slovenski Istri« (Delo, 5. 4. 2006). Zunajparlamentarna stranka *Aktivna Slovenija* je organizirala lastno zbiranje podpisov proti načrtovani gradnji plinskih terminalov (ki je potekala »na ulicah« in ne preko spleta). Skupina mladih na Koroškem pa se je odločila, da bo za opozarjanje na problematiko plinskih terminalov postavila nov Guinnessov rekord v potiskanju spačka (Večer, 8. 5. 2006).

Kot posledica javne razprave je tudi v Državnem zboru RS pričela potekati razprava o načrtovani gradnji plinskih terminalov. 13. aprila je o plinskih terminalih razpravljala *Odbor Državnega zbora RS za okolje in prostor*, 18. aprila se je isti odbor sestal na nujni seji na temo plinskih terminalov, na kateri so sodelovali tudi pobudniki *Peticije*. 18. maja 2006 pa sta opozicijski stranki LDS in SD zahtevali sklic izredne seje Državnega zbora RS o načrtovani gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu (29. 5. 2006). Poslanci so si bili enotni v nasprotovanju gradnji plinskih terminalov, razprava pa je potekala predvsem o možnih načinih ukrepanja v skladu z direktivami EU in mednarodnimi konvencijami ter o primernosti dotedanjega ukrepanja slovenske vlade proti načrtovani gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu. Do vlade kritični predlogi opozicije so bili na tej seji zavrženi. Civilne organizacije so tako nadaljevale z opozarjanjem na problem, 1. julija 2006

so združene slovenske in italijanske organizacije organizirale mednarodni protest v Trstu.

V času pisanja tega članka, po treh letih od kar je bila organizirana *Peticija*, je vprašanje načrtovane gradnje plinskih terminalov še vedno odprto. Vmes je Slovenija na volitvah 2008 zamenjala oblast in za nekaj časa je bilo vprašanje plinskih terminalov v Tržaškem zalivu potisnjeno na stranski tir. V letu 2009 pa se je to vprašanje ponovno vrnilo na javno agendo, tudi zaradi aktivnosti civilnih pobud, predvsem nevladne organizacije Alpe Adria Green. Julija 2009 je Italija uradno seznanila Slovenijo s končno pozitivno odločitvijo glede izgradnje terminala za utekočinjeni zemeljski plin v Žavljah. Na kar so Alpe Adria Green objavili informacije, da naj bi bili podatki podani z italijanske strani o presoji vplivov terminalov v Tržaškem zalivu ponarejeni in so s tem seznanili Ministrstvo RS za okolje in prostor. Sledila je 2. seja Medresorske komisije za plinske terminale Ministrstva RS za okolje in prostor (31. 8. 2009), seja Odbora DZ RS za okolje in prostor (4. 9. 2009) in seja Vlade RS (3. 9. 2009), na kateri vlada ugotavlja, da niso bile upoštevane slovenske pripombe. Sprejet je bil sklep, da je projekt plinskega terminala v Žavljah z vidika čezmejnih vplivov na okolje za RS nesprejemljiv. Slovenija za zdaj še vedno poskuša na dvostranski ravni reševati vprašanje gradnje plinskih terminalov, vse glasnejši pa so tudi pozivi k tožbi na Sodišču Evropskih skupnosti.

Peticija in legitimnost

Ključno vprašanje, ki se zastavlja pri uporabi peticij v demokratičnem procesu, je razrešitev odnosa med legitimnostjo in učinkovitostjo. Po Brezovšku (1995: 202) je funkcija peticij omogočanje državljanom, da vsaj navidezno sodelujejo pri procesih odločanja, s čimer se omogoča zagotavljanje legitimnosti in stabilnosti demokratičnega sistema in oblasti. Brezovšek tako pripisuje peticijam možnost funkcije podajanja legitimnosti oblasti, pri čemer pa lahko dejanska učinkovitost ostane zgolj na navidezni ravni. Podobno funkcijo zagotavljanja legitimnosti odločitvam oblastnikov in dajanju zgolj vtisa soudeležbe v odločitvah pripisujeta Bucy & Gregson (2003) oblikam spletne državljske participacije na splošno. Vendar pa je treba vprašanje legitimnosti in učinkovitosti državljskih pobud v skladu z opredelitvijo Fraserjeve (2007) razumeti širše. Legitimnost se nanaša na odprtost javne razprave vsem, ki jih problem zadeva, učinkovitost pa na končno vplivanje na rešitev problema o katerem poteka razprava.

Rousseau (1762/1988) vidi človečnost osebe v njeni svobodi, ki si jo zagotovi na način soodločanja o skupnih zadevah preko neposredne demokracije javnih zborovanj. Z uveljavitvijo reprezentativnih demokracij je postal odnos med državo in državljani protisloven. Po eni strani morajo biti

državljeni vključeni v odločevalske procese, po drugi strani pa jih morajo ti procesi izključevati: naloga končnega odločanja pripada legitimno izvoljenim predstavnikom, ki so tudi idealno gledano uradno odgovorni za svoje odločitve. Vprašanje odnosa med javnostjo in državo Splichal (1997: 43) označi kot zunanje protislovje, to je odnos med izražanjem in udejanjanjem javnega mnenja oz. z drugimi besedami, prevajanje iz civilne družbe v državne odločitve. Učinkovitost državljanskih pobud v smislu prevajanja v državne odločitve nujno temelji na legitimnosti tovrstnih pobud.

Državljansko naslavljanje oblasti je v demokratični ureditvi nujno legitimno, saj imajo državljani kot končni suveren države vedno pravico izražati svojo voljo. S slovenskim zakonom urejena pravica do peticij je odraz tovrstnega razumevanja. Hkrati pa glede na ta zakon peticije niso obvezujoče – prepuščeno je oblastnikom, če in zakaj jih bodo upoštevali. Pri tem gre za predstavo odnosa med državljanom/ko in oblastjo, ki ni posredovan. Vsak/a državljan/ka ali skupina ima pravico neposredno nagovarjati oblast. Hkrati lahko pri preozkem razumevanju tovrstne pravice naletimo na problem skrivnih pritiskov in njihove nelegitimnosti, saj pomenijo izključevanje ostalih potencialno prizadetih skupin. Razrešitev tega problema je v javnosti pobud in spodbujanju javne razprave. Teorije deliberativne demokracije (npr. Cohen, 1989; Benhabib, 1992) vidijo v javni sferi kot področju javne razprave rešitev na vprašanje odnosa med legitimnostjo in učinkovitostjo državljanskih pobud. Vsak/a državljan/ka ima pravico izraziti svojo voljo, vendar to ne sme biti del neposrednega, tajnega komuniciranja med državljanom/ko (ali skupino državljanov/k) in oblastjo temveč mora nujno potekati v javnem forumu, ki je dostopen vsem, katere problem potencialno zadeva. Legitimnost je vezana na razumevanje javnosti, kot ga ponuja Dewey (1927/1954) – idealno gledano mora javna razprava pod pogoji enakopravnosti zajemati vse, ki jih specifičen javni problem s svojimi (potencialnimi) posledicami zadeva. Pri tem morajo imeti vsi enako možnost govora, tako zagovorniki kot nasprotniki določene pozicije, tako pravilna kot napačna mnenja. Različne državljanske skupine morajo vstopiti v areno javne razprave (in ne samo neposrednega nagovarjanja oblastnikov) ter omogočiti presojanje njihovih zahtev in argumentov tistim, ki jih problem zadeva. To je tudi najmočnejši argument proti ideji množice partikularnih, nepovezanih javnih sfer, kot jo npr. zagovarja Fraserjeva (1992, 121–128). Normativna ideja javnosti je ravno preseganje tovrstnega deljenja na skupine, ki bi komunicirale le med seboj. Javna sfera mora biti po Sparksu nujno »singularna«, saj morajo biti družbena gibanja in skupine pripravljeni predstaviti svoje argumente tudi vsem ostalim, ki jih problem zadeva (Sparks, 2001: 76–77). Hkrati bi bil v idealnem primeru rešen problem vprašanj neposrednega vplivanja na oblast. Peticije so način javnega izražanja, ki pa ne sme pomeniti že neposrednega izvajanja. Normativni razlog ni v tem, da bi peticije

dajale zgolj videz legitimnosti oblasti (čeprav je empirično gledano tovrsten rezultat seveda možen). Normativni razlog je v zavarovanju pravic samih državljanov, kot poudarja Bohman (1999: 503). V predstavniki demokraciji, kot si jo predstavlja normativna teorija deliberacije, morajo imeti vsi zagotovljeno pričakovanje, da lahko vplivajo na politične odločitve, in vsi morajo imeti zagotovljeno možnost javnega izražanja. Vendar pa se mora šele čez vsem dostopno javno razpravo določiti, ali jih je smiselno upoštevati ali ne.

Peticije je treba torej v prvi vrsti razumeti kot način vstopanja v javno razpravo: so javno izražene zahteve, ki jih idealno gledano morajo spremljati argumenti za njihovo sprejetje. Ideja kritične javnosti, ki služi kot razsodnik oblasti, je utemeljena na javni uporabi razuma, to je javni razpravi v kateri se soočajo različna mnenja. Če bi bile peticije zavezujoče (kot so npr. referendumi), bi bilo ključno vprašanje njihove legitimnosti to, v kolikšni meri predstavljajo končno odločitev različnih skupin, katere problem s svojimi (potencialnimi) posledicami zadeva. Vendar pa so peticije prej pomemben korak pri opozarjanju na določen problem in vzpostavitvi statusa tega problema kot javne zadeve. V tem primeru je pomembnejše vprašanje, kakšna je njihova vloga pri dajanju možnosti govora posameznikom in skupinam, ki so sicer v tem pogledu marginalizirane – v kolikšni meri prispevajo k demokratizaciji javne sfere ne samo s številom sodelujočih temveč predvsem s povečanjem »socialne osnove komuniciranja« (Splichal, 1997: 369) in kakšna je njihova vloga pri spodbujanju javne razprave, ki je nujni mediator med državo in civilno družbo, ter katere primarni (vendar ne nujno tudi zadovoljujoč) nosilec so dandanes množični mediji.

Podpisniki Peticije: »Etos« okoljevarstva, ki se širi preko mrež poznanstev

V namen anketiranja podpisnikov *Peticije* sem sestavila naključni vzorec iz javnega seznama vseh podpisnikov, dostopnega na spletnem mestu, kjer so se zbirali podpisi (<http://terminal.mladina.si>). Uvodoma sem nameravala izvesti le telefonsko anketo, vendar je bila dostopnost anketirancev preko telefona prenizka in sem se odločila ponovno izvesti anketo, drugič s pomočjo pisnega vprašalnika. Oba vzorca sta zajemala 100 podpisnikov (vzorca se nista prekrivala), torej je končni vzorec zajemal 200 ljudi. Pri telefonski anketi sem po prvotnem pisnem obvestilu o izvajanju ankete uspela pridobiti odgovore 44 oseb, ostalih 66 je zavrnilo anketiranje ali pa niso bili dosegljivi preko telefona (telefonske številke sem pridobila iz javnega seznama Telefonskega imenika Slovenije). Telefonske ankete sem zbirala med 5. in 30. junijem 2006. Pri pisni anketi sem 11. 7. 2006 poslala 100 podpisnikom pisno prošnjo skupaj z dodano anketo in pisemsko kuverto. Vrnilo se je 48 izpolnjenih anket. Skupaj je tako izpolnjenih 92 anket. V nadaljevanju

obravnavam rezultate, pridobljene na oba načina kot enakovredne in ne razlikujem med njimi. Za izpolnjevanje vprašalnika je bilo potrebnih med 10 in 15 minut. Vključeval je tako vprašanja zaprtega kot odprtega tipa.

Glede vprašanja povečevanja vključenosti v javno življenje s pomočjo interneta so teoretiki spletne politične participacije na dveh bregovih. Eni vidijo v internetu upanje in možnost vključevanja novih skupin (npr. Stanley in Weare, 2004; Mele, 1999), predvsem mladih, ki so najpogostejši uporabniki interneta (npr. Montgomery et al., 2004, Bennett in Xenos, 2004). Drugi govorijo o »politiki kot ponavadi«, saj spletno sodelujejo isti ljudje, ki so sodelovali že prej, torej le elite, ki so že zainteresirane in že imajo določene moči (npr. Malina, Jankowski, 2002). Še več, ne samo, da naj bi se razlike pri udeležbi ohranjale, temveč naj bi se celo povečevale – Pippa Norris (2001: 230) tako govori o demokratičnem razkoraku, saj naj bi internet spodbujal k udeleževanju že angažiranih – ti naj bi bili motivirani za iskanje političnih informacij na spletu, vsem ostalim pa splet ponuja še več možnosti za »pobeg od politike«.

Če pa analiziramo demografske značilnosti anketirancev in njihovo siceršnje politično udeleževanje, vidimo, da iz rezultatov ne moremo zagotovo sklepati v smeri vključevanja skupin, ki so sicer izločene iz javne razprave. Indikatorji politične participacije, po katerih sem povpraševala anketirance, kažejo, da na volitvah v Državni zbor RS redno voli 71 % anketirancev, na referendumih 57 %, da jih je 30 % v zadnjem letu podpisalo tudi kakšno peticijo izven svetovnega spleta, 34 % pa jih je tudi sicer že kdaj sodelovalo pri kakšnih gibanjih. Večina anketirancev je torej tudi sicer politično angažirana. Očitna je tudi razdelitev glede na spol – skoraj dve tretjini anketiranih podpisnikov predstavljajo moški. Delež mladih med podpisniki je visok, povprečna starost je 37 let, vendar je največ anketirancev starih med 26 in 35 let (35 %). Mlajših od 15 let je 19 %, starejših od 56 pa 10 %. To sicer podpira optimistična napovedovanja o vključevanju mladih v javno življenje preko interneta, vendar pa je delež starejših precej nizek, kar nakazuje možnost izključevanja starejših. Nadalje, posamezniki z visoko izobrazbo sicer predstavljajo velik delež anketiranih podpisnikov, vendar je največ teh s končano srednjo šolo. In končno, glede na status sta skoraj dve tretjini anketirancev zaposleni (64 %), sledijo jim študentje ali dijaki (22 %), malo pa je nezaposlenih in upokojenecv (obe skupini predstavljata 7 %). Veliko bolj kot lokalno prebivalstvo (območij iz Primorske) so bili glede na vzorec angažirani državljani iz drugih delov Slovenije, predvsem iz okolice obeh največjih mest, kar je deloma odraz geografske porazdelitve uporabe interneta, hkrati pa to podpira ugotovitve Washbourn (2000), da internet spodbuja predvsem »translokalizem« – povezovanje posameznikov in organizacij s podobnimi cilji čez meje lokalnih geografskih prostorov.

Kot je razvidno iz **Tabele 2**, je posebej pomembna prednost spletne

peticije možnost mobilizacije preko osebnih socialnih mrež zaradi izredno nizkih stroškov, s katerimi je možno posredovati peticije svojim znancem. Tako se prepričevanje širi »od elektronskega nabiralnika do nabiralnika«. Kar 60% anketirancev je za *Peticijo* izvedelo tako, da so jim poziv poslali znanci oz. prijatelji. Sledilo je prebiranje spletne strani tednika *Mladina*. Vsi ostali načini informiranja so v precej manjši meri dosegali anketirance. Še posebej majhno število anketirancev je bilo o *Peticiji* obveščenih preko tradicionalnih množičnih medijev.

Tabela 2: VIR INFORMIRANJA O PETICIJI

Kje oz. od koga ste izvedeli za <i>Peticijo</i> proti plinskim terminalom v Tržaškem zalivu?	Število anketirancev	Veljaven delež (%)
Dobil/a sem jo po spletni pošti od znanca/ke.	54	60,0
Ob prebiranju spletne <i>Mladine</i> .	13	14,4
Ob brskanju po spletu sem naključno naletel/a nanjo.	7	7,8
Povedali so mi znanci (ne preko interneta).	6	6,7
Množični mediji (časopis, TV, radio).	5	5,6
Tiskana <i>Mladina</i> .	5	5,6
Skupaj.	90	100,0

Za nekatere je bila informacija o *Peticiji* hkrati tudi prva informacija o problematiki plinskih terminalov v Tržaškem zalivu – ti so o tem prvič slišali preko znancev (16 anketirancev), skoraj vsi izmed njih pa preko elektronskega sporočila (15 anketirancev od 16). Kar 41 anketirancev je zatrdilo, da so se zatem, ko so izvedeli za *Peticijo* še podrobneje pozanimali o terminalih, največji delež teh je spet med temi, ki so izvedeli za *Peticijo* preko elektronske pošte (28 anketirancev). Obveščanje med znanci preko elektronske pošte torej ne samo, da pozitivno vpliva na mobilizacijo k podpisu, temveč pomeni tudi pomemben prvi korak k večanju pozornosti na nek problem.

Splet zaradi različnih aplikacij, ki omogočajo medosebno komuniciranje (do nedavnega je bila to predvsem elektronska pošta, dandanes pa to funkcijo prevzemajo tudi različni portali za medosebno mreženje) ponuja nove možnosti mobiliziranja preko mrež poznanstev, kar Delli Carpini (2000) imenuje »viralna kampanja«, ki so jo v preteklosti izkoristile predvsem nevladne aktivistične organizacije (npr. Pickerill, 2000; Smith in Smythe, 2000). Preko elektronske pošte se sporočilo tako širi »kot virus« in lahko na ta način doseže izredno veliko število potencialno zainteresiranih ljudi. Komuniciranje z enostavnim posredovanjem sporočila naprej do svojih znancev pa je daleč od idealno zamišljene javne razprave, v kateri bi se soočala različna mnenja in argumenti. Laura Gurak (1999) v svoji analizi mobilizacije preko spletnih osebnih mrež ugotavlja, da je ključna prednost tovrstne

mobilizacije njena hitrost, saj lahko določeno sporočilo v zelo kratkem času doseže na tisoče ljudi. To je posledica dveh lastnosti interneta. Prva je tehnološko preseiganje časa in prostora z minimiranjem stroškov. Drugo lastnost Gurakova imenuje *skupinski ethos* – osebe komunicirajo s svojimi prijatelji in znanci, ki delijo njihove skrbi in imajo enak vrednostni sistem. Pošiljatelji sporočil na osnovi tega *skupinskega ethosa* predvidevajo, da jim ni treba zagovarjati določenih premis ali naštevati argumentov, saj imajo prejemniki enako stališče do določenega problema, kar skrajša čas prepričevanja in se sporočilo širi z bliskovito hitrostjo. Vendar pa se zaradi *skupinskega ethosa* pri tovrstni mobilizaciji lahko izgubljajo nasprotujoči si glasovi in drugačni argumenti, pri čemer hitrost še pripomore k širjenju potencialno nepreverjenih in neresničnih informacij (Gurak 1999).

Organizatorji *Peticije* so uporabili metodo t. i. moralnega šoka (Jasper in Poulsen, 1995) pri poskusih mobilizacije državljanov. Oseba doživi moralni šok, ko je seznanjena z informacijo o moralni spornosti nekega dogodka ali problema, pri čemer je zgrožena do te mere, da se odloči politično delovati (Jasper in Poulsen, 1995: 498). Moralni šoki so lahko močno orodje politične mobilizacije. Argumentativno temeljijo na vzbujanju emocionalnih odzivov zgroženosti, ki motivira ljudi k delovanju. Jasper in Poulsenova (1995) identificirata predvsem dva glavna simbolna okvirja, ki se dandanes pojavljata pri uporabi moralnih šokov za politično mobilizacijo v okviru družbenih gibanj: »*trpljenje nedolžnih*« in »*tehnologija izven kontrole*«.

Avtorji *Peticije* podajo predvsem ekološke argumente proti gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu: (a) »*že danes preobremenjenost in majhnost Tržaškega zaliva*«, (b) »*plinska terminala bi slabšala kemično in fizično kakovost morske vode, zraka in videza krajine*«, (c) »*pritegnila bi 160 velikanskih plinskih tankerjev na leto*«, (d) »*zaradi potrebne varnosti pred morebitnimi terorističnimi napadi bi zahtevala militarizacijo zaliva in celotnega območja ob njem*«. Manj izpostavljen del nagovarjanja k podpisu je tudi opozarjanje na odnose med Slovenijo in Italijo, kamor spada argument o čezmejnem vplivu terminalov in ogroženosti »*našega morja*«: (e) »*Slovenija razpolaga le s 44 km obale ... učinkov terminala meddržavna meja ne bi zaustavila, še manj na morju, kjer je načrtovani terminal bližji slovenski kot pa italijanski obali*«.

Analiza odgovorov iz vzorca podpisnikov, ki so odgovorili na vprašanje odprtega tipa: »*Prosim, navedite razloge, zakaj ste podpisali peticijo,*« razkrije vsaj šest različnih tipov razlogov za podpis. Največ anketirancev, kar dve tretjini, (57 od 86) je odgovorilo, da so *Peticijo* podpisali zaradi ekoloških razlogov (npr.: »*Prevelik vpliv na okolje.*«). Na drugem mestu so bili odgovori, ki so izražali nezadovoljstvo nad političnimi odnosi med državama. Tako je 6 anketirancev izrazilo nezadovoljstvo nad italijansko oblastjo in 6 anketirancev nezadovoljstvo nad slovensko stranjo. Ostali odgovori so

bili prisotni v precej manjšem deležu. Razlog »To je najmanj, kar lahko storim,« je podalo 7 anketirancev, boj proti profitnim interesom so kot ključni razlog za podpis navedli 3 anketiranci, enako število jih je podalo za ključni razlog solidarnost z ljudmi. Vidimo torej, da so podpisniki *Peticije* večinoma postavljali ekološke razloge proti gradnji plinskih terminalov na prvo mesto. Ključen mobilizacijski element pa so bili tudi meddržavni odnosi med Slovenijo in Italijo ter protest proti delovanju italijanskih oblasti in/ali protest proti zaznanemu pomanjkanju odločnosti pri slovenskih oblasteh.

Raznolikost virov v medijsko posredovani razpravi

Lipsky (1968) opredeli protest kot politično orodje relativno šibkih skupin, ki nimajo možnosti neposrednega vplivanja oz. pritiska na politične odločevalce in želijo to doseči preko javne razprave. Z organizacijo protestov in medijskih psevdodogodkov poskušajo civilne organizacije in aktivisti doseči pozornost širše javnosti ter tako posredno vplivati na politične oblastnike. Ključnega pomena za uspeh civilnih iniciativ in družbenih gibanj je določanje širše družbene agende in postavljanje problematičnega vprašanja na dnevni red medijskih vsebin (Gamson, 1995; Kolb, 2003 Rojecki, 2002; Smith et al. 2001).

Analizirala sem medijsko poročanje o plinskih terminalih v obdobju med 1. februarjem in 31. julijem 2006. Izbrala sem dva tiskana dnevnika: *Delo* in *Večer* ter poročanje osrednjih televizijskih informativnih oddaj: *TV dnevnik na RTVS* in *24 ur na Pop TV*. Izbor člankov je bil opravljen s pomočjo spletnega iskalca vsebin, ki ga ponujajo izbrani mediji na svojih spletnih straneh. Med vsemi vsebinami, ki so vsebovale besedno zvezo plinski terminal ali plinski terminali, so bile izbrane tiste, ki so se nanašale na načrtovano gradnjo plinskih terminalov v Tržaškem zalivu in so spadale v informativno zvrst (Košir, 1988). Enota analize je bil prispevek v tiskanem oz. televizijskem mediju. Vsega skupaj je bilo zbranih in analiziranih 144 tiskanih in 36 televizijskih prispevkov. Februarja še vprašanje načrtovane gradnje ni pridobilo nobene medijske pozornosti, ta se je začela marca (24 prispevkov), ko je informacija o načrtovani gradnji začela odmevati tudi v Sloveniji; pred tem so nanjo začele opozarjati civilne iniciative v Italiji. Konec marca je Koordinacijski odbor za čisto okolje in civilne iniciative slovenske Istre organiziral javno konferenco, posledica katere je bila skupna akcija med Odborom in tednikom *Mladina* v organiziranju *Peticije*. Medijska pozornost se je povečevala v aprilu (30 prispevkov) in dosegla svoj vrhunec v maju (65 prispevkov), ko je potekala izredna seja DZ RS na to temo. Junija (46 prispevkov) so nevladne organizacije organizirale protest in pohod, julija pa je pozornost, posvečena temu problemu, upadla (15 prispevkov).

Plinski terminali so bili v medijskem poročanju o tej problematiki

predstavljeni kot popolnoma nesporna ekološka grožnja – izmed vseh 180 analiziranih medijskih prispevkov so se argumenti za plinske terminale pojavili le v dveh primerih. V vseh ostalih prispevkih, to je v 178 od 180, so bili predstavljeni argumenti proti terminalom ali pa so bili terminali predstavljeni, kakor da je samo po sebi razumljivo, da so plinski terminali grožnja, ki se ji želimo izogniti. Mediji so navajali vse argumente proti terminalom, ki jih je navajala *Peticija*. Največkrat so se pojavili naslednji argumenti: ohlajevanje morske vode zaradi terminalov (51 prispevkov), splošni negativni učinki na okolje (50 prispevkov), škoda za turizem (48 prispevkov) ter škoda, povzročena s toksičnimi kemičnimi sredstvi (46 prispevkov). S časom se je število argumentov proti terminalom tudi zmanjševalo – dlje časa, ko se je poročalo o plinskih terminalih, močnejša je bila tiha predpostavka o nesporni škodljivosti terminalov in nepotrebnosti dodatnega podajanja argumentov.

Ključno vprašanje je, kolikšna je bila raznolikost glasov, sodelujočih v medijsko objavljeni javni razpravi. Civilne iniciative (sem štejem vse omembe okoljevarstvenikov, ribičev, krajevnih skupnosti, zelenih in pa tudi neparlamentarnih strank, npr. As) so navedene v 30% vseh analiziranih prispevkov. Ta delež je polovica pogostosti citiranja političnih predstavnikov oblasti – ti so dobili možnost predstavitve svojih mnenj v kar 60% vseh prispevkov. Ti rezultati so skladni z ugotovitvijo Melite Poler Kovačič (2004), da v medijskem poročanju prevladujejo uradni viri informacij. Za premoč uradnih virov informacij po mnenju Poler Kovačičeve (2004) ni kriva samo večja družbena moč elit, temveč predvsem rutinizacija dnevnega zbiranja novic. Neuradni viri morajo tako agresivnejše pristopiti k doseganju medijev, saj nimajo vzpostavljenih rednih kanalov, po katerih bi novinarji že rutinsko skušali pridobiti njihova mnenja. Civilne iniciative so omenjene predvsem takrat, ko uporabljajo »*agresivnejše metode odnosov z mediji*« (Poler Kovačič, 2004) – organizirajo psevdodogodke – dogodke katerih osnovni namen je pritegniti medijsko pozornost. Izmed teh 30% člankov, kjer imajo civilne iniciative glas, je kar 22,8% člankov takih, kjer se poroča o njihovih akcijah, le v 7,2% pa dobijo tudi možnost govora brez predhodnih organizacij dogodkov, s katerimi bi poskušali pridobiti pozornost medijev.

Peticija in učinkovitost

Organiziranost javnega mnenja ima v idealizirani predstavi končni cilj v vplivanju na kolektivno odločitev, tako da vpliva na mnenje, ki ga sprejme večina (npr. na volitvah in referendumu) in/ali na oceno moči javnega mnenja, ki jo v sprejemanju odločitve upoštevajo politično delujoči akterji (Splichal, 1997: 4). Po Splichalu (1997: 45) javnost ni nikoli pomenila neposredne udeležbe v oblasti temveč njen zunanji, kritični nadzor oz. kritiko

oblasti. Bentham je npr. javnost opisal kot večer tribunal, ki »vedno odloča o usodi javnih ljudi in so kazni, ki jih izreka, neizbežne« (Bentham 1791/2007, 8). Ideja javnosti kot kritičnega nadzornika, ki ga morajo oblastniki upoštevati, je ena ključnih idej teorij javnosti, pri čemer pa navadno ni jasno, kako natančno so oblastniki podvrženi temu nadzoru. V zgodnjih teorijah je moč ljudstva pripisana njenemu potencialnemu srdu in možnosti revolucije. Kasneje je prispodobno razjarjene množice zamenjal ideal racionalno razpravljajoče javnosti (npr. Bentham 1791/1843; Mill 1832). Isti ideal je vodil v kritiko vzpona množičnih medijev in množice kot pasivnih prejemnikov informacij (npr. Park 1972/1995; Blumer 1946/1953). Ta sprememba gre z roko v roki s spremembo zahodnih političnih sistemov v predstavniške demokracije in s porastom moči množičnih medijev. Osnovno vodilo naj ne bi bil več strah oblastnikov pred izbruhom revolucionarnih sil, temveč strah pred neizvolitvijo, ki bi idealno gledano bil posledica javne razprave (katere poglavitni nosilci naj bi bili množični mediji). Hkrati so se načini komuniciranja volje državljanov spreminjali, poulični protestom so se pridružile tudi druge oblike komuniciranja, od katerih so peticije dandanes ene izmed najpogostejših.

Učinkovitost se nanaša na posledice delovanj javnosti. Javno mnenje je učinkovito, piše Fraserjeva, če je mobilizirano kot politična sila, ki nadzoruje odgovornost političnih predstavnikov in zagotavlja, da njihovo delovanje odseva voljo civilne družbe (Fraser, 2007: 22). Pri tem pa Fraserjeva razlikuje med dvema pogojema učinkovitosti: pogoj prevajanja in pogoj zmožnosti. Glede na pogoj prevajanja morajo odločitve, sprejete v civilni družbi, biti prevedene v zavezujoče odločitve. Glede na pogoj zmožnosti morajo biti politični akterji zmožni implementacije teh odločitev (Fraser, 2007: 22). Barber (1988) sicer dodaja še tretjo dimenzijo učinkovitosti: kar neposredno reševanje problema, to je »udeleženosť državljanov v izvedbo in izvrševanje odločitev, do katerih so prišli z javno razpravo« (Barber, 1988: 299). Podobno Dryzek (1996: 47) definira delovanje civilne družbe kot »paravladne« akcije v odziv na pomanjkljivosti v politični oblasti in ekonomiji. Vendar pri tem »trčimo« ob pogoj legitimnosti – »paravladne« akcije bi smele zamenjati delovanja vlade samo ob popolno izpolnjenem pogoju legitimnosti in predstavljajo nevarnost, da bo »ljudstvo vzelo pravico v svoje roke«, namesto da bi se problem reševal čez javno razpravo.

V normativnih teorijah javnosti služi prevajanju iz civilne družbe v državo javna razprava. *Peticija* je služila predvsem opozarjanju na problem in s tem spodbujanju javne razprave, imela pa je tudi neposredne učinke na odločevalski proces. *Peticija* je dala državljanom možnost, da vplivajo na odločevalsko agendo in določijo vprašanje gradnje plinskih terminalov v Tržaškem zalivu kot dovolj pomembno, da se o tem skličeta nujna seja Odbora Državnega zbora RS za okolje in prostor (18. 4. 2006) ter izredna

seja Državnega zbora RS (29. 5. 2006). Pri tem pa je treba poudariti, da so organizatorji *Peticije* dobili pomoč s strani dveh akterjev: tednika *Mladine* in opozicijskih poslancev Državnega zbora RS. Vendar sta oba tipa sodelovanja imela tudi nekatere slabosti za organizatorje *Peticije*.

S sodelovanjem s tednikom *Mladine* so organizatorji *Peticije* izgubili položaj popolnoma nevtralnega glasnika ljudske volje in s tem potencialno tudi interes drugih medijev. Predstavnica Civilnega združenja Istre je za *Mladino* potožila:

Ko je bilo najbolj ključno, da pridejo prave informacije o današnjem shodu do potencialnih udeležencev, ni prišel na našo tiskovno konferenco en sam velik nacionalni medij. Pa so bili povabljeni. Ne vem, zakaj. Osebo dejansko sumim, da bi šlo lahko tudi za rivalstvo med hišami: njihov odnos se je namreč spremenil, ko se je našim prizadevanjem uradno pridružila Mladina. Dokler smo stvari organizirali samo kot civilno združenje, so hodili na naše konference - ma takrat se je zgodilo celo, da so nas novinarji predhodno sami od sebe klicali na dom⁴ (Mladina, 13. 7. 2006).

To mnenje podpira tudi podatek, da je bila neposredna omemba *Peticije* v analiziranih množičnih medijih manj pogosta (7 prispevkov), kot pa npr. omemba peticije, ki jo je v istem času organizirala zunajparlamentarna stranka As (9 prispevkov), katera je zbrala neprimerljivo manjše število podpisov.

S sodelovanjem s parlamentarno opozicijo so organizatorji *Peticije* pridobili predvsem vpliv na odločevalsko agendo. Opozicija je namreč vložila sklic 6. nujne seje Odbora DZ RS za okolje in prostor (18. 4. 2006) in s pomočjo organizatorjev *Peticije* sestavila predlog sklepov za to sejo. Neposredni učinek *Peticije* na odzivnost političnih predstavnikov lahko opazujemo s primerjavo vsebine *Peticije* oz. zahtev, postavljenih v *Peticiji* in predlaganih ter sprejetih sklepov na 6. nujni seji Odbora DZ RS za okolje in prostor (18. 4. 2006), kjer so bili organizatorji *Peticije* prisotni in so imeli možnost govora ter so, preko opozicije, predlagali sklepe za obravnavo. Sklep, ki najbolj očitno izraža želje podpisnikov *Peticije*, je zahteva o takojšnji ustavitvi in zamrznitvi vseh postopkov v zvezi z gradnjo obeh terminalov – sklep je bil sicer predlagan na seji, vendar zavržen. Enako se je zgodilo z drugo najbolj izraženo zahtevo *Peticije* – opredelitev severnega Jadrana kot ekološko občutljivo in zaščiteno območje – tudi ta sklep je bil predlagan, a zavržen. Zahteva o ustanovitvi strokovne komisije o presoji vplivov terminalov se ni

⁴ Dostopno preko http://www.mladina.si/teednik/200628/clanek/nar-terminal-jure_aleksic/ (22.10.2009).

pojavi v predlaganih sklepih, saj je bila tovrstna komisija pred tem že ustanovljena, se je pa ta zahteva delno uresničila v tretjem in četrtem sprejetem sklepu seje – o nujnosti izdelave analize ekoloških in varnostnih vplivov. Noben izmed predlaganih sklepov tako ni bil neposredno sprejet, vendar pa je tudi *Peticija* pripomogla h graditvi konsenza o nezaželenosti in škodljivosti plinskih terminalov. Okvir okoljevarstva in škodljive tehnologije, ki je bil značilen za organizatorje in podpisnike *Peticije*, se je kot samoumeven konsenz pojavil tudi pri razpravah poslancev. Spor med poslanci ni bil glede škodljivosti ali nezaželenosti plinskih terminalov, temveč glede primernega ukrepanja slovenske vlade. Pri tem pa je končno odločanje na Odboru potekalo glede na razmejitve vladajoča koalicija proti opoziciji. Ker so bili predlagani sklepi zaznani predvsem kot napad na delovanje vlade s strani opozicije, je bila večina sklepov zavrnjenih na osnovi strankarske linije, pri čemer je seveda koalicija preglasovala opozicijo. Ostaja torej odprto vprašanje, ali bi zahteve organizatorjev *Peticije* bile bolj upoštevane, če ne bi bili tako neposredno povezani s politično opozicijo. Po drugi strani pa se lahko tudi vprašamo, ali bi organizatorjem brez pomoči politične opozicije sploh uspelo postaviti vprašanje načrtovane gradnje na dnevni seji odločanja ter dobiti možnost govora pred predstavniki DZ RS. Najpomembnejše pa je opozoriti na neskladnost odločanja po strankarski liniji z normativnimi predstavami o razpravi. Če bi odločanje potekalo glede na zahtevo avtonomnega presojanja, bi zgornji dve vprašanji bili odveč. Tako pa ostaja ključno vprašanje, kako bi se odločilo, če bi bil vzpostavljen drugačen mehanizem odločanja v Državnem zboru RS in njegovih odborih.

V primeru *Peticije* je vprašanje učinkovitosti izvajanja zahtev dodatno zapleteno zaradi mednarodne narave problema. Fraserjeva (2007) kritizira teorije javnosti in javnega mnenja zaradi njihovega »Westfalskega« razumevanja odnosa med javnostjo in državo. Mednarodna narava problemov kliče tudi po mednarodni javnosti in mednarodnih načinih vzpostavljanja učinkovitosti. V primeru načrtovane gradnje plinskih terminalov v Tržaškem zalivu je šlo za določeno mero povezovanja civilnih iniciativ z obeh strani meje. Informacija o načrtih gradnje se je preko italijanskih civilnih organizacij širila do slovenskih in nekatere protestne akcije so bile organizirane v sodelovanju med obema stranema. Tudi *Peticija* ni bila naslovljena samo na slovenske državljane, temveč je pozivala k podpisu še v italijanskem, hrvaškem in angleškem jeziku. Njeni končni naslovniki niso samo slovenska vlada temveč tudi italijanska in hrvaška vlada ter dežela Furlanija – Julijska krajina. Učinkovitost izvedbe zahtev *Peticije* tako ni odvisna samo od slovenske vlade, temveč je njena učinkovitost umeščena v mednarodno polje meddržavnih odnosov in vzvodov, ki jih trenutni mednarodni sistem dopušča. Trenutno so v Sloveniji vse glasnejši pozivi k ustavitvi načrtovane gradnje s tožbo na Sodišču Evropskih skupnosti. Vprašanje prevoda zahtev

iz nacionalne civilne družbe k nacionalnim oblastem tako ne zadostuje v primerih, ko imajo problemi potencialne čezmejne vplive. Nacionalne oblasti morajo vedno bolj posegati po načinih reševanja javnih problemov, ki zadevajo prebivalce ne samo njihovih, temveč tudi drugih držav. Učinkovitost uspeha *Peticije* je tako odvisna predvsem od volje in vzvodov delovanja na mednarodni ravni, zaradi česar je vprašanje učinkovitosti del dolgotrajnega procesa reševanja sporov med državami in zaradi česar težko pričakujemo hitro in enoznačno rešitev problema v enostavni preprečitvi gradnje. Vendar pa lahko zaključim, da je bila *Peticija* eden redkih primerov skupnega sodelovanja tudi preko meje in skupnih naporov vplivanja na mednarodne odločitve ter se je kot taka izkazala kot eden redkih primerov poskusov vzpostavljanja mednarodne javnosti.

Sklep

Primer *Peticije* je pokazal na kompleksnost uspešnega mobiliziranja državljanov preko spleta. *Peticija* je dosegla veliko število podpisnikov zaradi treh pomembnih faktorjev. Prvi faktor je bila sama narava problema in njegovo okvirjanje v okvir »tehnologije brez nadzora« in konflikta interesov dveh držav ter spremljajočih nacionalnih občutenj. Drug faktor je bila pomoč tednika *Mladine*. *Mladina* je ponudila tehnološko izvedbo, nadzor nad podpisovanjem, možnost doseganja rednih bralcev ter z lastno kredibilnostjo podprla *Peticijo*. Hkrati pa je tovrstno sodelovanje imelo tudi določene slabosti za organiziranje *Peticije*, predvsem kar se tiče neposrednega poročanja o *Peticiji* s strani drugih množičnih medijev. Tretji faktor je bilo razširjanje poziva k podpisu predvsem preko osebnih socialnih mrež s posredovanjem preko elektronske pošte. Hitrost zbiranja podpisov v primeru *Peticije* je razložena z dejstvom, da je večina anketiranih podpisnikov izvedela za *Peticijo* preko posredovanja elektronske pošte s strani prijateljev ali znancev. Tovrstna hitrost ima prednosti predvsem glede števila zbranih podpisov, vprašanje pa je, v kolikšni meri lahko takemu načinu mobiliziranja pripišemo legitimnost javne razprave, v kateri bi se soočali različni argumenti. Prednost *Peticije* tako ni bila toliko v samem soočanju različnih argumentov med uporabniki spleta, kolikor je pripomogla k večanju splošne pozornosti na problem in spodbujanju razprave v medijih in Državnem zboru RS.

Argumenti proti plinskim terminalom, kateri so bili osnova *Peticije*, so postali konsenz v javni razpravi o splošni ekološki spornosti načrtovane gradnje in nezaželenosti plinskih terminalov v Tržaškem zalivu. Vendar pa je bila medijsko posredovana javna razprava daleč od predstave o legitimni javni razpravi, kjer so imeli možnost govora različni glasovi. Izmed argumentov glede gradnje plinskih terminalov je odločno prevladalo utemeljevanje proti

terminalom na osnovi njihove domnevne ekološke spornosti. Potencialno nasprotujoč si okvir ekonomske koristi tovrstne gradnje in energetske neodvisnosti je bil izključen iz medijskega poročanja. Hkrati z vzpostavljenim konsenzom škodljivosti se je oblikoval okvir konflikta interesov držav, ki je odmeval tudi med anketiranimi podpisniki *Peticije*. Glasovi civilnih iniciativ so dobili možnost govora večinoma na začetku vzpostavljanja problematike kot del javne agende in sklicevanja na argumente proti načrtovani gradnji. Po vzpostavitvi konsenza o spornosti načrtovane gradnje pa se je medijsko poročanje usmerilo na vprašanje odločanja oblasti in pri tem so dobili vedno več možnosti govora politični predstavniki, ki so glede na povzete izjave v medijih v veliki meri prednjačili pred predstavniki civilnih iniciativ.

Hitrost in izredno veliko število podpisnikov *Peticije* so bili močno orodje v rokah organizatorjev *Peticije*, ki so sprejeli pomoč parlamentarne opozicije. Ta je postavila to vprašanje na dnevni red zasedanja Odbora DZ RS za okolje in prostor, na kateri so odločali o sklepih, ki so jih s pomočjo opozicije sestavili organizatorji *Peticije*. Opozicija je tudi sklicala izredno sejo DZ RS o problematiki načrtovane gradnje. Pri tem pa so odločitve potekale glede na strankarsko razdelitev koalicije proti opozicije. Sodelovanje organizatorjev *Peticije* s politično opozicijo je tako prineslo prednost vplivanja na odločevalsko agendo, vendar pa je hkrati pomenilo tudi nasprotovanje močnejše parlamentarne koalicije in s tem nesprejetje večine zahtev organizatorjev.

Vprašanje uspeha in legitimnosti *Peticije* je dodatno zapleteno zaradi mednarodne narave problema. Medtem ko lahko glede reševanja problema na mednarodni ravni pričakujemo še dolgotrajen proces, glede katerega še o učinkovitosti zahtev *Peticije* na tej točki ni možno ničesar reči, pa je po drugi strani *Peticija* eden redkih primerov zbiranja podpisov v več jezikih in je med drugim tudi plod sodelovanja civilnih organizacij z več strani meje. Kot taki ji lahko štejemo poseben položaj pri vprašanju legitimnosti, saj predstavlja poskus vzpostavljanja mednarodne javnosti v skladu z mednarodno naravo problema.

Peticija, ocenjena čez prizmo normativne predstave o vlogi javne razprave, je pokazala predvsem na več problematičnih področjih v procesu sprejemanja odločitev. Prvo je vprašanje samega odnosa med legitimnostjo in učinkovitostjo, ki naj bi se normativno gledano razreševal na osnovi podajanja argumentov v javni razpravi, v katero imajo vsi, ki jih problem potencialno zadeva, možnost predstavitve lastnih pogledov. Tako elektronsko posredovanje *Peticije*, ki se širi med skupinami, katere so tudi sicer politično aktivne in »že spreobrnjene«, kot tudi relativno zaprt medijski prostor, kažeta na precejšen odmik od te predstave. Še večji odmik od tega pa je pokazal sam proces sprejemanja odločitev v Državnem zboru RS, ki ni potekal v skladu s predstavo o avtonomnem presojanju argumentov, temveč

po strankarski liniji pripadnosti med poslanci. Tudi če bi bili legitimnost in racionalnost javne razprave izven politične oblasti popolnoma v skladu z normativnimi predstavami, bi bilo na koncu to vprašanje z vidika neposrednih družbenih sprememb trivialno, dokler se v samih oblastnih procesih ne vzpostavijo drugačni mehanizmi odločanja, ki bi temeljili na avtonomni presoji in racionalni razpravi.

LITERATURA

- Barber, Benjamin R. (1988): Political Participation and the Creation of Res Publica. V Allan Ritter in Julia Conaway Bondanella (ur.), *Rousseau's Political Writings*, 229–306. New York: W. W. Norton & Company.
- Benhabib, Seyla (1992): Toward a Deliberative Model of Democratic Legitimacy. V S. Benhabib (ur.), *Democracy and Difference: Contesting the Boundaries of the Political*, 67–94. Princeton: Princeton University Press.
- Bentham, Jeremy (1791/2007): O publicity. V Slavko Splichal (ur.), *Komunikološka hrestomatija 3*, 8–19. Ljubljana: FDV.
- Blumer, Herbert (1946/1953): The Mass, The Public, and Public Opinion. V Bernard J. Berelson in Morris Janowitz (ur.), *Reader in Public Opinion and Communication*, 43–50. New York: The Free Press.
- Bohman, James (1999): International Regimes and Democratic Governance: Political Equality and Influence in Global Institutions. *International Affairs* 75 (3):499–513.
- Brezovšek, Marjan (1995): Politična participacija; Prispevek k analizi »participativne demokracije«. *Teorija in praksa* 32 (3–4): 199–211.
- Chaffee, Steven H. in Michael McDevitt (1999): On Evaluating Public Journalism. V Theodore L. Glasser (ur.), *The Idea of Public Journalism*, 175–169. New York: The Guilford Press.
- Cohen, J. (1989): Deliberation and democratic legitimacy. V A. Hamlin in P. Pettit (ur.), *The Good Polity: Normative Analysis of the State*, 17–34. Oxford: Basil Blackwell.
- Delli Carpini, Michael X. (2000): Gen.com: Youth, Civic Engagement, and the New Information Environment. *Political Communication* 17 (4): 341–349.
- Dryzek, John S. (1996): *Democracy in Capitalist Times: Ideal, Limits, and Struggles*. Oxford: Oxford University Press.
- Fraser, Nancy (1992): Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. V Craig Calhoun (ur.), *Habermas and the Public Sphere*, 109–142. Cambridge: The MIT Press.
- Fraser, Nancy (2007): Transnationalizing the Public Sphere. *Theory, Culture and Society* 24 (4): 7–30.
- Gamson, William A. (1995): Constructing Social protest. V Hank Johnston in Bert Klandermans (ur.), *Social Movements and Culture*, 85–106. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Glasser, Theodore L. (1999): The Idea of Public Journalism. V Theodore L. Glasser (ur.), *The Idea of Public Journalism*, 3–18. New York: The Guilford Press.

- Gurak, Laura J. (1999): The Promise and the Peril of Social Action in Cyberspace; Ethos, Delivery, and the Protests over MarketPlace and the Clipper Chip. V Marc A. Smith in Peter Kollock (ur.), *Communities in Cyberspace*, 244–263. London: Routledge.
- Hardt, Hanno. (1999): Reinventing the Press for the Age of Commercial Appeals; Writing on and about Public Journalism. V Theodore L. Glasser (ur.), *The Idea of Public Journalism*, 197–209. New York: The Guilford Press.
- Jasper, James M., in Jane D. Poulsen (1995): Recruiting Strangers and Friends: Moral Schocks and Social Networks in Animal Rights and Anti-Nuclear Protests. *Social Problems* 42 (4): 493–512.
- Kolb, Felix (2003): The Impact of Transnational Protest on Social Movement Organizations: Mass Media and the Making of the ATTAC Germany. Članek predstavljen na konferenci *Transnational Processes and Social Movements*. Bellagio, Italy. Dostopno preko <http://falcon.arts.cornell.edu/sgt2/contention/documents/kolb-attac2003.pdf>, 21. 10. 2009.
- Košir, Manca (1998): *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kovačič Poler, Melita (2004): Novinarska rutina in (pre)moč uradnih virov informacij. *Teorija in praksa* 41 (3/4): 690–702.
- Lipsky, Michael (1968): Protest as Political Resource. *The American Political Science Review* 62 (4): 1144–1158.
- Luthar, Breda (2004): Ljudstvo: navodila za uporabo (Uporaba anket javnega mnenja v novinarstvu) *Teorija in praksa* 41 (3–4): 663–677.
- Mill, John Stuart (1832): Of The Liberty Of Thought And Discussion. V John M. Robson (ur.), *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XVIII – Essays on Politics and Society Part I*, 240–264. Indianapolis: Liberty Fund.
- Park, Robert Ezra (1972/1995): The General Will. V Stanford M. Lyman (ur.), *Social Movements; Critiques, Concepts, Case-Studies*, 9–26. London: MacMillan.
- Pickerill, Jenny (2000): Weaving a Green Web: Environmental Protest and Computer-Mediated Communication in Britain. V Frank Webster (ur.), *Culture and Politics in the Information Age; A new politics?* London: Routledge.
- Rojecki, Andrew (2002): Modernism, State Sovereignty and Dissent: Media and the New Post-Cold War Movements. *Critical Studies in Mass Communication* 19 (2): 152–171.
- Rosen, Jay (1999): The Action of the Idea; Public Journalism in Built Form. V Theodore L. Glasser (ur.), *The Idea of Public Journalism*, 21–48. New York: The Guilford Press.
- Rousseau, Jean Jacques (1762/1988): On Social Contract or Principles of Political Right. V Allan Ritter in Julia Conaway Bondanella (ur.) *Rousseau's Political Writings*, 84–173. New York: W. W. Norton & Company.
- Ruusunoksa, Laura (2006): Public Journalism and Professional Culture; Local, regional and National Public Spheres as Contexts of Professionalism. *Javnost/The Public* 13 (4): 81–98.
- Smith, Jackie, John D. McCarthy, Clark McPhail in Boguslaw Augustyn (2001): From Protest to Agenda Building: Description Bias in Media Coverage of Protest Events in Washington, D.C. *Social Forces* 79 (4): 1397–1423.

- Smith, Peter Jay in Elizabeth Smythe (2000): Globalisation, Citizenship and Technology: The Multilateral Agreement on Investment (MAI) Meets the Internet. V Frank Webster (ur.), *Culture and Politics in the Information Age; A new politics?*, 183–206. London: Routledge.
- Sparks, Collin (2001): The Internet and the Global Public Sphere. V Lance W. Bennet in Robert M. Entmann (ur.), *Mediated Politics; Communication in the Future of Democracy*, 75–95. Cambridge: Cambridge University Press.
- Splichal, Slavko (1997): *Javno mnenje; Teoretski razvoj in spori v 20. stoletju*. Ljubljana: FDV.
- Splichal, Slavko (2000): Novinarji in novinarstvo. *Javnost/The Public* 7: 47–56.
- Tarrow, Sidney (1994): *Power in Movement; Social Movements, Collective Action and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wahl Jorgensen, Karin (2005): The Market Vs. The Right to Communicate. The Anti-political Local Press in Britain and the Journalism of Consensus. *Javnost/The Public* 21 (3): 79–94.
- World Values Survey (1981–2008): *Official Aggregate v.20090901, 2009*. World Values Survey Association (www.worldvaluessurvey.org). Aggregate File Producer: ASEP/JDS, Madrid.

Priloga: **PETICIJA PROTI GRADNJI PLINSKIH TERMINALOV V TRŽAŠKEM ZALIVU** (<http://terminal.mladina.si>, 20. 8. 2006)

Peticija proti gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu

Podpise zbiramo na tej spletni strani.

Dodaj svoje ime, priimek in kraj bivanja:

(S tem, ko pošljete svoje ime in priimek, se zavezujete, da so podatki resnični. Zlorabe so izsledljive.)

[lista podpisnikov](#)

Peticija proti gradnji plinskih terminalov v Tržaškem zalivu

Tržaški zaliv, je majhen, plitev, ekološko občutljiv, ter gosto naseljen organizem in že danes preobremenjen z raznoraznimi človeškimi dejavnostmi, vključno z njihovimi posledicami (industrijske, fekalne odplake...).

Slovenija razpolaga le s 44 km obale; to je južno nabrežje navedenega zaliva. Profitni interesi multinacionalk so ga - le spričo njegove geografsko-tržne ugodnosti- izbrali kot lokacijo za namestitev dveh plinskih terminalov (offshore - inshore), ki bi v tem okolju, kljub sodobni tehnologiji predstavljala dve nevarni ekološki bombi. Slabšala bi kemično, fizično in termično kakovost morske vode, zraka in videza morske krajine. Pritegnila bi v zaliv okoli 160 velikanskih plinskih tankerjev na leto. Zaradi potrebne varnosti pred morebitnimi terorističnimi napadi bi zahtevala militarizacijo zaliva in celotnega območja ob njem. Učinkov terminala meddržavna meja ne bi ustavila. Še manj na morju, kjer je načrtovani terminal bližji slovenski kot pa italijanski obali. Take prihodnosti si ne želimo!

Tržaški zaliv je najmanj primeren ekosistem za namestitev takih terminalov. Potrebno bo poiskati nove lokacije in dobro premisliti o smereh energetske strategije in o tržni stihiji, ki jo izrabljajo multinacionalke na račun našega življenja in življenja naših potomcev.

Zato spodaj podpisani najodločneje nasprotujemo načrtovani gradnji dveh plinskih terminalov v Tržaškem zalivu tik ob slovensko-italijanski meji. Italijansko vlado in deželo Furlanije - Julijske Krajine pozivamo, da takoj ustavita postopek za gradnjo obeh terminalov na izbranih lokacijah, slovensko vlado pa, da se na podlagi mednarodnega prava čim prej in čim bolj učinkovito poslužuje vseh možnih formalnih korakov, da prepreči nadaljevanje takega načrtovanja.

Zahtevamo, da se čim prej omogoči ustanovitev neodvisne strokovno-znanstvene komisije, ki naj oceni primernost Tržaškega zaliva za take posege.

Zahtevamo, da se v duhu dobrososedskih odnosov in čezmejnega sodelovanja prične takoj opredeljevanje Tržaškega zaliva kot zaščiten ekosistem, kjer so potrebni skupni projekti in skupna vlaganja za zmanjševanje posledic sedanjih industrijskih dejavnosti ter njihovih posledic.

Pozdravljamo jasno stališče predsednika Republike Slovenije dr. Janeza Drnovška in vseh slovenskih ter italijanskih organizacij in posameznikov, ki izražajo podobne zahteve.

S podpisom izjavljamo, da smo odločno proti izgradnji dveh plinskih terminalov na območju Tržaškega zaliva.

Hkrati pozivamo vlade Slovenije, Italije ter Hrvaške, da nadaljujejo že začete pogovore in dosežejo konsenz opredelitve celotnega območja severnega Jadrana v ekološko občutljivo ter zaščiten območje (Particularly Sensitive Sea Area- PSSA).

Koordinacijski odbor za čisto okolje KS Hrvatini, Ankaran, Pobegi - Čezarji, Dekani, Sv. Anton, Bertoki, Škofije, Vanganel, Žusterna in Olmo - Prisoje

Civilne iniciative slovenske Istre

V imenu koordinacijskega odbora
Zofija Paulin